

Atatürk ve Çanakkale

1. "19. Tümen Komutanı Yarbay Mustafa Kemal"

Savaş Bakanı'na, Genelkurmay'ı ve arkadaşlarına mektuplar yazdı, görüşlerini açıklayıp önerilerde bulundu. Yetkililerden bir cephe görevine atanmasını, arkadaşlarından da bunun için yardımlarını istedi. Savaş konusunda görüşlerini soran Salih Bozok'a Kasım başında yazdığı mektupta, "Almanlar bu savaşta başarılı olamayacaklar" dedikten sonra, "görevlendirilmem için Harbiye Nazırı'na yazıp, ateşemillerlikte kalmak istemediğimi; millet ve memleket büyük bir savaşa hazırlanırken, herhangi bir birliğin başında bulunmak istediğimi bildirdim; ancak henüz bir cevap alamadım" diyordu. İsteğini sürekli yinlemesine karşın, görev yerine sinirini bozan yanıtlar alıyordu. Başkomutanlık Vekaleti'den Aralık başında aldığı yanıtta, "size orduda her zaman görev vardır, ancak ateşemillerliğinizi daha önemli gördüğümüz için, sizi orada bırakıyoruz" deniliyordu.

Sonunda, doğrudan Başkomutan Vekili Enver Paşa'ya yazarak, Sofya'da daha fazla kalmak istemediğini, görev verilmeyeceğine açıkça söylenmesini istedi. Aralık başında gönderdiği mektupta şunları yazıyordu : "Vatanın savunulmasına yönelik etkin görevden daha önemli ve yüce bir görev alamaz. Arkadaşların cephelede, ateş hatlarında savaşırken, ben Sofya'da ateşemillerlik yapamam. Eğer birinci sınıf subay olma yeterliliğimde değilsem, kanınız buysa lütfen söyleyiniz."

Günlere geçtikçe öfkesi artmaya ve yerinde duramaz hale gelmeye başladı. Kanıtlanmış yetenekleriyle iyi yetişmiş bir kurmay subaydı. Görev alacağı birlikleri savaşa hazırlama ve savaşırdayken yararlı olacağını biliyordu. Ancak, şimdiki yaşamsal önemde bir savaş sürerken çatışma dışı bir yerde tutuluyordu. Şam'a sürgüne başlayan bu uygulama, askerlik yaşamının sanki yazgısı olmuş, her zaman edilgen görevlere atanarak, eylemsiz kılınmak istemişti. Cephelede görev almak için, hep özel çaba harcamak zorunda kalmıştı. İleri niteliklerinden ve bilinçli kararlılığından çekinerek, önce Saray, sonra İttihat ve Terakki, özellikle Enver Paşa, hep böyle davranmıştı.

Enver Paşa'ya yazdığı mektuba yanıt alamadı. Sofya'daki bekleme için daha sonra, "o günlerde çektiğim üzüntü ve kederi anlatmak zordur" diyecektir. Uzun süre beklemeye ve gerekirse cepheye "bir er gibi" savaşmaya karar vermiştir. Eşyalarını toplamış, gelmesinin şart olduğuna inandığı görev bildirimini beklemektedir. Bedeli ne olursa olsun, savaşmak için ülkeye gidecektir. İsteğine eğer olumlu yanıt alamazsa: "sefaretteki ateşemillerlik görevini bırakacak, elindeki küçük çantayla İstanbul'a gidip, yetkililerin karşısına dikilecektir : "İşte, ben geldim, ne yaparsanız yapın."

Beklediği çağrı, son mektubunu yazdıktan yaklaşık iki ay sonra 20 Ocak 1915'de gelir. 3. Kolorduya bağlı olarak Tekirdağ'da oluşturulacak 19. Tümen Komutanlığına atanmıştır. Sofya'dan İstanbul'a "adeta bir kuş gibi uçar." Ancak, İstanbul'da garip bir durumla karşılaşır. Tümenin teslim buyruğunu almak için Genelkurmay'a başvurduğunda, hiçbir yetkilinin böyle bir tümenin varlığından haberi olmadığını görür. Girişimleri sırasında kendisini, "19. Tümen Komutanı Yarbay Mustafa Kemal" diye tanıttığında Başkomutanlık Genelkurmay'ında herkes ona şaşkınlıkla bakmaktadır, çünkü kimsenin böyle bir tümenin varlığından haberi yoktur. Bu garip durum için anılarında, "düşününüz, adeta sahtekar durumundayım" diyecektir.

Öneri üzerine, Liman von Sanders'in I.Ordu Komutanı olarak İstanbul'da kurduğu karargahına başvurdu. Ancak orası da bir şey bilmiyordu. Birçok 'arama' ve 'araştırmadan' sonra, 19. Tümen'in izini buldu. Tekirdağ'da konuşlandırılması tasarlanan, henüz kuruluş aşamasında, adı var kendi yok bir tümendti. Savaşacağı birliği kendisi oluşturacaktı. Hızla işe koyuldu ve kısa bir sürede tümeni tamamlayarak, buyruğu altındaki subay ve erleri, beden ve ruh olarak savaşa hazırladı. Tümen karargahını, 25 Şubat 1915'te Maydos (Eceabat)'a getirdi. Anburnu, Anafartalar ve Ece Liman'ın içine alan bölgenin komutanı olmuştu. Sonunda isteği gerçekleşmiş, ülke savunmasında, üstelik en şiddetlisinde, sorumluluk yüklenmişti. Burada, kendinin ve ülkenin geleceğine yön verecek yaşamsal önemde, çetin ve kanlı bir dönem yaşayacaktır. Her yönüyle hazır olduğu büyük bir çatışmanın eşliğindedir; savaşacak ve savaşacaktır. 19. Tümen'i birlikte kurup savaşa hazırlayan subaylarına güveni tamdır. 13 Mart 1915'te birliklere gönderdiği yazıda, "bütün subay arkadaşlarımın, girişecekleri ilk çatışmada, en büyük şerefe hak kazanacak kahramanlık göstereceklerine inanıyorum" diyecektir.

2. "261 Rakımlı Tepe"

"Şimdi burada karşılaştığımız sahne en enteresan bir sahnedir. Ve vaka'nın en önemli anı bence budur. Bu esnada Conkbayırı'nın batısındaki 261 rakımlı tepeden ...bir müfreze efradının Conkbayırı'na doğru kaçmakta olduğunu gördüm... Bizzat bu efradın önüne çıkarak, 'Neden kaçıyorsunuz?' dedim. 'Efendim, düşman,' dediler. 'Nerede?' diye sorunca parmaklarıyla 261 rakımlı tepesi gösterdiler. Filhakika düşmanın bir avcı hattı 261 rakımlı tepeye yaklaşmış ve ilerliyorlardı. Şimdi vaziyeti düşünün. Ben kuvvetlerimi dinlenmeye bırakmışım. Düşman da bu tepeye gelmiş. Demek ki düşman bana benim askerlerimden daha yakın. Düşman benim bulunduğum yere gelse kuvvetlerim pek fena bir vaziyette çaresiz kalacaklardır. Kaçan efrada, 'Düşmandan kaçılmaz' dedim. 'Çephanemiz kalmadı,' dediler. 'Çephanemiz yoksa süngünüz var,' dedim. Bunlara bağırarak süngü taktırdım. Yere yatırdım. ... Bu efrat süngü takip yere yatınca düşmanlar da yere yattı. İşte kazandığımız an bu andır." (12 Nisan 1915)

3. "Onları kendi ellerimizle kurşuna dizelim"

"Bire kadar hepimiz ölerek düşmanı kesinlikle (behemehal) denize dökmek zorundayız.. İcimizde ve komuta ettiğimiz askerlerde, Balkan utancını bir daha görmektense, burada ölmeyi seçmeyenlerin bulunacağını, kesinlikle kabul etmem. Büyüleri varsa onları kendi ellerimizle kurşuna dizelim" (15 Nisan 1915 Kemalyeri)

4. "Size ben saldırıyı emretmiyorum ölmevi emrediyorum."

"12 Nisan'da düşman, sekiz taburdan çok bir gücü karaya çıkarmıştı.. 57. Alay, verdiği emir üzerine düşmanı şiddetle takip ediyordu. 19.Firka'nın seri dağ bataryası, Anburnu çıkartma noktasını ateş altına almış (tı).. 57. Alay'ın Conkbayırı ve Suyatağı hattından düşmanın sol yanına yoğun olarak yüklenmesi, 27.Alay'ın da Merkeztepe yönünde düşmana atılması onu geri çekilmeye mecbur etmişti. Ancak bence bu taktik konumdan (tabiiye vaziyetinden) daha önemli bir etken (amil) vardı ki o da, herkesin düşünme öldürmek ve ölmek için atılmasıydı. Bu her zaman görülen sıradan bir saldırı değil, herkesin başarma ya da ölme kararlılığıyla giriştiği, çok istekli (teşne) bir saldırıydı. Komutanlara verdiğim sözlü emirlere şunu eklemiştim: 'Size ben saldırıyı emretmiyorum ölmevi emrediyorum. Biz ölüneceye kadar geçen zaman içinde, yerimize başka kuvvetler ve komutanlar gelebilecektir.'" (12 Nisan 1915)

7. "Siperler yalnız savunma için değildir"

"Herkes ve bütün erler iyi bilmeliler ki, siperler yalnız savunma için değildir ve taarruzu sağlamayan siperler, zararlı ve başarısızlığa uğrattırıcıdır. Mevcut siperler iyileştirilip düzenlenecek ve tahkimat yalnız düşman ateşinden korunup az ziyat vermek görüşüne dayanmayıp, düşmanı ezerek ve taarruzu kolaylaştırabilecek mükemmel şekilde sokulacaktır." (29 Mayıs 1915, 19 Tümen Karargahı)

8. "Çok kuvvetten ziyade çok sıhhatli ve fedakarane bir sevk ve idare"

"Bazı kanaatler vardır ki, onların hesap ve mantıkla açıklanması çok güçtür. Özellikle muharebenin kanlı ve ateşli safhasındaki duygulardan doğan kanaatler. Tabii ki her kanaat ve karar, içinde bulunulan durumu ve şartları incelemek ve bu incelemenin neticelerini sezmek ve değerlendirmek sayesinde doğar...Düşmanı şiddetli ve seri bir baskınla mağlup edebileceğimize dair bende kanaat uyanmıştı. Bunun için çok kuvvetten ziyade çok sıhhatli ve fedakarane bir sevk ve idarenin amacı temin edeceğine hükmetmişim. Bu kanaatimi ispat için bu işin bizzat başında bulunmayı da zaruri gördüğüm içinde ki, geceyi 8'nci Firka Karargahı'nda geçiriyordum. Firka Kumandanı ve Erkan-ı Harbiye'ye kararın katı olduğunu ve hatta 41'nci Alay gelmediği takdirde dahi yine tatbik edeceğimi beyan ettim. Zaman geçirmeksizin kışaati taarruz için hazır hale getirmekten ve düzeltmekten başka düşünecek ve yapacak bir şeyimiz olmadı ki beyan ettim." ...i(Conkbayırı, 9 Ağustos 1915)

10. "Ben, şu haberi bekliyorum"

"Edinilen bilgiler vaziyeti aydınlatmıyordu. Vaziyet şüpheli kalıyordu. Saat 6,15 sonra'da Tümen Komutanı'na şu emir verdim: Ben, şu haberi bekliyorum: 'Siperlere giren düşman yok edilmiş, düşman siperlerine askerimiz girmiştir!' Bundan başka hiçbir haber, bence önemli değildir!" (27 Ağustos 1915, Anafartalar)

11. "Düşman artık güçsüz, tümüyle kovulabilir"

Conkbayırı yenilgisinden sonra, İtilaf ordusu savaş gücünü önemli oranda yitirmiş, sahil şeridinde sıkışıp kalmıştı. Yaptıkları her çıkış püskürtülüyor, birlikleri sürekli eriyordu. Denize dökülerek Gelibolu'dan tümüyle atılabilecek durumdaydılar. Mustafa Kemal, üstlerine ve asker arkadaşlarına, "Düşman artık güçsüz, tümüyle kovulabilir" diye yazılar yazıyor, saldırıya geçmesini istiyordu. Ancak, gerek Ordu Komutanı Liman von Sanders, gerekse Başkomutan Vekili Enver Paşa, uyarılarını değerlendirmediler.

İtilaf ordularındaki çözümler ve "kaçma eğilimini" görmüş, düşmanın belli etmemeye çalışarak çekileceğini anlamıştı. Çekilmenin 1916 başında tamamlanacağını öngörüordu. "Buna fırsat vermeden işgalcileri yok etmek için, son bir saldırının tam zamanıdır" diyerek, harekete geçilmesi için üstlerini zorladı. Ancak "çekilme ihtimali görülmemektedir" "harcanacak kuvvetimiz yok" biçiminde yanıtlar aldı ve doğal olarak herhangi bir girişimde bulunulmadı.

Oysa, önerdiği hareketin başarısından kuşku duymuyordu. Öfkeli ve karşılaştığı duyarsızlığa tepkiliydi. Ayrıca, Başkomutan konumunda bulunan Enver Paşa, Gelibolu'ya son gelişinde cephe karargahlarının tümüne gitmiş, Anafartalar'a uğramamıştı.

Tepkisini "görevinden alınmasını" isteyerek gösterdi. Liman von Sanders isteğini, daha sonra başka bir görevle atanmak üzere, "hava değişimi izni" olarak yerine getirdi. İnsan direncinin sınırlarını aşan çatışma yoğunluğu, beden gücünü sarsmış, sağlığı bu izni gerektirecek kadar bozulmuştu.

Grup Komutanı olarak Anafartalar'a gittiği 8 Ağustos'ta, günlüğüne yazdığı şu satırlar, yaşadığı koşulların ağırlığını ortaya koyuyordu:

"Dört aydır ilk kez, az çok temiz bir havayı içime çekiyordum. Çünkü Anburnu civarında soluduğumuz hava, çürümüş insan ölümlerinin kokusuyla zehirlenmişti."

Saldırı önerisinin kabul edilmemesi üzerine, komutan olarak Çanakkale'de yapacağı önemli bir işi kalmamıştı. Savaş sona yaklaşmış, düşman çekilme hazırlığı yapıyordu.

Görevini 10 Aralık'ta 5.Ordu Komutanı Fevzi Paşa (Çakmak)'ya bırakarak İstanbul'a döndü. Dönüşünü daha sonra Salih Bozok'a şöyle anlatacaktır:

"Düşmanın çekileceğini anladığım için saldırılmasını önermişim. Ancak önerimi kabul etmediler. Bu nedenle canım sıkılmıştı. Çok da yorgundum. İzin alarak İstanbul'a geldim. Eğer düşman, ben oradayken çekilmiş olsaydı, herhalde daha çok sıkılacaktım."

İtilaf Devletleri, sanki Çanakkale'den ayrılmasını bekliyormuş gibi, 19 Aralık 1915'te, yani onun İstanbul'a gelişinden dokuz gün sonra çekilmeye başladılar. Karanlık ve sisten yararlanarak sessizce hareket ediyor, çekilmeyi belli etmemeye çalışıyorlardı.

31 Aralık'tan 8 Ocak 1916'ya dek, 95 bin asker ve büyük miktarda askeri donanım, silah ve yiyeceği gemilere yüklediler.

Price George Kruvazörü, karanlık ve puslu bir havada, son 2 bin askerle suçlulara özgü bir gizlilik içinde ve kaçır gibi, Çanakkale'den ayrıldı. Kaçış'ı o denli sır vermeden başarmışlardı ki, Türk yetkililer olayın farkına bile varamamışlar, durumu ancak Çanakkale'de hiçbir İngiliz kalmadığını görünce öğrenmişlerdi.

Mustafa Kemal, bir kez daha haklı çıkmıştı.

5. "Ölüm muhakkak, muhakkak..."

"Karşılıklı siperler arasında mesafe 8 metre, yani ölüm muhakkak, muhakkak. Birinci siperdekilerin hiçbirisi kurtulmaksızın düşüyor. İkinci siperdekiler onların yerine gidiyor. Fakat ne kadar imrenilecek bir soğukkanlılık ve tevekkül ile biliyor musunuz? Öleni görüyor. Üç dakikaya kadar bleceğini de biliyor ve en ufak bir çekinme bile göstermiyor. Sarsılmak yok ...Okuma bilenler Kuran-ı Kerim okuyor ve cennete gitmeye hazırlanıyorlar, bilmeyenler Kelime-i Şahadet getirerek yürüyorlar. İşte bu Türk Askerindeki ruh kuvvetini gösteren hayret ve tebriki değer bir örnektir. Emin olunuz ki Çanakkale Muharebelerini kazandıran bu yüksek ruhtur." (Bombasirtı Olayı, 9-10 Mayıs 1915 gecesi Anburnu bölgesinde cereyan eden muharebe)

9. "Evela ben ileri gideyim..."

"Gecenin karanlığı tamamen kalkmıştı. Artık hücum anı gelmişti. Saatime baktım. Dört buçukta geliyordu. Birkaç dakika sonra ortalık tamamen ağaracak ve düşman, askerlerimizi görebilecekti. Düşmanın piyade mitralyöz ateşi başlarsa; kara ve deniz toplarının mermileri bu sıkı nizamda duran askerimiz üzerinde bir defa patlarsa hücumun imkansızlığına şüphe etmiyordum. Hemen ileri koştum. Firka kumandanına tesadüf ettim. O da ve her ikimizin refakatimizde bulunanlar beraber olduğu halde hücum safının önüne geçtik. Gayet seri ve kısa bir teftiş yaptım. Önünden geçerek yüksek sesle askerlere selam verdim ve dedim ki:

Askerler! Karşımızdaki düşmanı mağlup edeceğimize hiç şüphe yoktur. Fakat siz acele etmeyin. Evela ben ileri gideyim. Siz, ben kurbacımla işaret verdiğim zaman hep birden atılırsınız. Kumandan ve subaylara da işaretime askerlerin dikkatini çekmelerini emrettim. Ondan sonra hücum safının önünde bir yere kadar gidildi ve oradan kurbacımı havaya kaldırarak hücum işaretini verdim. Bütün askerler, subaylar, artık her şeyi unutmuşlar, bakışlarını, kalplerini, verilecek işarete yöneltmiş bulunuyorlardı. Süngüleri ve bir ayakları ileri uzatılmış olan askerlerimiz ve onların önünde tabancaları, kılıçları ellerinde subaylarımız, kurbacımın aşağı inmesiyle demirden bir kitle halinde aslanca bir taarruzla ileri atıldılar. Bir saniye sonra düşman siperleri içinde gökyüzüne yükselen bir sestten başka bir şey işitilmiyordu: Allah Allah Allah!..Düşman, silah kullanmaya vakit bulamadı. Boğaz boğaza kahramanca mücadele neticesinde, ilk hatta bulunan düşman tümüyle imha edildi." (10 Ağustos 1915, Conkbayırı)

6. 'Benimle birlikte burada savaşan bütün askerler'

"Yirmi dört saatten beri aralıksız süren savaş, askeri çok yormuştu. Verdiğim bir emirle saldırıyı kestim. Ancak vatani kurtarmak için, kazanılmış olan hattı güçlendirmekten ve ne olursa olsun bırakmamaktan başka çare yoktu. Bu nedenle gereken şu emri verdim : 'Benimle birlikte burada savaşan bütün askerler bilmelidirler ki, bize verilmiş olan namus görevimizi tümüyle yerine getirmek için, bir adım geri gitmek yoktur. Rahatlık uykusu aramanın, yalnız kendimizin değil, bütün milletin sonsuza kadar rahattan yoksun kalmasını neden olacağını, hepimize hatırlatırım.'" (Conkbayırı, 25 Nisan 1915)